

ТРУДІВНИК ІДЕЇ: ПОВЕРНЕННЯ ВАСИЛЯ ДОМАНИЦЬКОГО (1877-1910)

Василь Доманицький. З науково-творчої спадщини: Статті, нариси, рецензії. У двох книгах. Книга перша. – Черкаси: видавець Ю. Чабанено., 2010. – 440 с.; Василь Доманицький. З науково-творчої спадщини: Статті, рецензії, огляди, бібліографія. У двох книгах. Книга друга. – Черкаси: видавець Ю. Чабаненко, 2010. – 410 с.; Чистому серцем. Пам'яті Василя Доманицького. – Черкаси: видавець Ю. Чабаненко, 2010. – 174 с.

М. Севрасевич

*Івано-Франківська обласна спілка письменників України;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 95; тел. +380 (3422) 2-30-06*

У рецензії йдеться про кілька книг, присвячених маловідомій постаті в українській культурі Василеві Доманицькому (1877-1910).

Ключові слова: трудівник українського національного відродження, спогади, рецензії, історико-біографічний твір.

Чи кожне перевидання творчої або наукової спадщини означає автоматичне повернення тієї чи іншої постаті в український культурний контекст? На жаль, ні. Книга, якщо вона не розрекламована, залишається такою ж мертвою, як і в часи забуття. Переконаюся в цьому зашораз, як тільки-но натраплю на унікальне видання, знане хіба що кільком десяткам спеціалістів.

Василь Доманицький. Що знаємо про сю людину? Історик за фахом, улюблений учень Володимира Антоновича, став одним із найсумлінніших, найпорядніших і найчесніших дослідників української літератури на початку ХХ ст. Народився на Звенигородщині в родині священника, закінчив Київський університет, і в той момент, коли перед ним відкривалася кар'єра науковця, захворів на сухоти. Ця хвороба й звела його передчасно у могилу. Похований у рідному селі Колодистому. Через 2 роки після смерті вийшла книга спогадів про нього «Чистим серцем», упорядкована Сергієм Єфремовим, яку перевидали в Черкасах 2010 року з ініціативи Володимира Поліщука тиражем 2000 примірників (принаймні так вказано у книзі).

Тих 10 років наукової праці, які йому були відведені, використав для активної дослідницько-пошукової роботи: написав сотні статей, розвідок, рецензій, завершив найголовнішу працю свого життя «Критичний розслід над текстом «Кобзаря» Шевченка» (до речі, теж перевидану тим же Володимиром Поліщуком у 2008 році).

2010 року Володимир Поліщук видав 2 томи праць Василя Доманицького (накладом 500 примірників). Не знаю, чи розуміє видавець, що перевиданням цих книг і виданням збірників праць Василя Доманицького, вперше зібраних під обкладинкою двокнижжя, а це більше 100 рі-

зноманітних наукових матеріалів, вписав своє ім'я в новітню історію українського культурного відродження?! І се не перебільшення, лише скромна констатація.

Мені важко говорити про книги, бо я буду збиватися на перелік того, що встиг зробити сей геніяльний трудівник. Коли інколи хтось називає мене “трудівником”, лякаюся і червонію від сорому. Але час такий переживаємо, що навіть ті, які скачуть по верхах, називаються трудівниками.

Ось коли я шкодую, що не пишу історико-біографічних творів. Василь Доманицький. Василь Горленко. Лев Турбацький. Михайло Комаров... Як нам зробити, аби ці імена повернулися? Здається, із названих тільки Горленкові не пощастило найбільше. Ні дисертацій, ні книг. Декілька витягів у різного роду хрестоматій. Немає нічого гидкішого за хрестоматії. Бо се мовби перелік мертвих, яких завжди забувають згадати живі...

Обшири наукових зацікавлень Василя Доманицького чималі: фольклор (дослідження про Зоріана Доленгу-Ходаковського, сиріч Адама Чарноцького, який за декілька років до Миколи Цертелева (1819) уклав збірку українських народних пісень, яка “в 200 раз більша від неї своїм змістом!” (с.25); нові варіанти пісня про Нечая, балади про Бондрівну і пана Каньовського, колядок, щедрівок; етнографія (етнографічні нариси «Про Галичину та життя галицьких українців»; «Словаки. Про їх життя та національне відродження»; «Про Буковину та життя буковинських українців»); різноманітні рецензії етнографічних видань («Етнографічний збірник», «Сучасня народня творчість», «Сельская сатира», «М. Грушевський. Спірні питання староруської етнографії» та ін.); дослідження з давньої української літератури («Невідомі вірші еромонаха Климентія», «Вірші Данила Братковського»); видавнича справа («Печатное дело в Малоросии в начале XIX ст.»; «Українська преса в 1906 р.»); мовні питання...

Ключовими темами наукових пошуків і досліджень Василя Доманицького стала творчість Тараса Шевченка і Марка Вовчка. Фактично, на початку ХХ ст. тільки Василь Доманицький та Іван Франко заклали основи наукового вивчення творчості Кобзаря. Варто лише переглянути перелік матеріалів Василя Доманицького про Тараса Шевченка: рецензії на популярні біографії для юнацтва; бібліографічні покажчики; обґрунтування повного видання “Кобзаря”; нововіднайдені твори Тараса Шевченка; мотиви, образи поезії Шевченка; листування Шевченка; його життєпис за новими документами і фактами; дослідження про Шевченка... Спектр зацікавлень неймовірно широкий. Загальні міркування сьогодні не менш актуальні, які в час написання: “Культурність націй в значній мірі виявляється в тому, як шанує нація своїх найкращих синів, апостолів правди і науки, діячів національного відродження. Коли прикласти цю міру до нас, то невелика честь та похвала на долю нам випаде” (кн. друга, с.67).

Не менш важливими є його статті про Марка Вовчка. Це Василь Доманицький зняв усі сумніви щодо авторства «Народних оповідань». Він переконливо довів, що Пантелеймон Куліш на схилі віку свідомо наговорив на Марка Вовчка, оскільки був ображений на неї, що вона відкинула його залицяння. Сама Марко Вовчок у своїх спогадах про Куліша розповіла, що “(...) в останні літа свого життя П.А. Куліш був людина [не] нормальна, постійно ажитована, що легко простежити по його листуванню” (кн.друга, с.148). Також Доманицький довів, що Марко Вовчок (Марія Олександрівна Віленська, а не Вілінська!) “знала мову так, як небагато споконвічних українців, що спеціально вчилися української мови і писали нею, знали її” (кн.друга, с.131). Розповів, що багато українців дозволяли дуже вільну поведінку: “Про одного лишень Шевченка говорила вона, що се була справді ідеально чиста душа; вони одне одного розуміли, Шевченко не раз приходив звірятися їй у всім, каюся перед нею за те, що пив. Шевченко єдиний з усього товариства в відносинах до молоді (їй було всього 24 роки) вродливої жінки ніколи не переходив за границю найкращої щирої приязні. Він любив її чистою любов’ю, звав її “донею єдиною”, і М.Ол. дуже поважала і високо ставила його. Інші ж українці не дуже вважали на ті моральні границі” (кн.друга, с.137).

Так само зняв питання Василь Доманицький нібито про любовний роман Марка Вовчка та Івана Тургенєва. Знято народницький міф і про Опанаса Марковича: “Опанас Вас. був чоловік слабкої волі, причепа, ревливий, і се тяжко одбивалося на М.О.” (с.138). Ба більше: “ (...) ждучи жінки з-за границі, Опанас Вас. найшов собі іншу і мав од неї двоє чи троє дітей (до речі, жінка була заміжня)” (кн.друга, с.262).

Серед рецензій на поточний літпроцес заслуговують уваги матеріяли про анонімну повість, видану в Коломиї 1903 року «Восток і Запад», а також рецензія п’єс Григорія Цеглинського та Олекси Бобикевича із загальним висновком про відсутність в Галичині свого драматичного репертуару і постійних драматичних труп.

Цікавими фактами виповнена рецензія «Признание Н.И. Костомарова в III Оделении (По неизданным данным)». Порівнюючи, як себе вели арештовані Костомаров і Шевченко, дослідник дає таку характеристику Костомарову: “(...) перед нами чоловік слабодухий, переляканий на смерть за свою дальшу долю” (кн.друга, с.396), тоді як Шевченко, “на якому лежало в сто раз більше обвинувачення, остався на допиті такою же чесною, морально твердою людиною, якою був він увесь вік, не одрікся від свого “святого святих”, як се зробив Костомаров, не втопив нікого з товаришів” (кн.друга, с.396). Відомо ж, що Костомаров усю провину чомусь поклав на Миколу Гулака і коли незадовго до смерті вони обидва зустрілися на Невському, “Костомаров кинувся його обіймати, але Гулак з презирством глянув на нього, заклав руки за спину, повернувся і пішов геть. Се теж сам Костомаров оповідав (...)” (с.400).

Ще можна було би згадати про редакторську роботу Василя Доманицького, який фактично переписав популярну «Історію України» Ми-

коли Аркаса, і негідну роль у цьому М. Грушевського. Він прийшов відвідати тяжко хворого Доманицького і навмисне “забув” свою розгромну рецензію на працю Аркаса. Після прочитання рецензії у Доманицького пустилася горлом кров і вже не припинялася до самої смерті...

Можна було б розповідати, як селяни холодної осінньої днини дочекалися поїзда із гробом Доманицького (а він помер у Франції 11 вересня 1910 року, похорон відбувся 18 листопада того ж року) і 15 верств супроводжували його до останнього вічного спочинку. У виданій книзі споминів Дмитро Донцов так сказав про Василя Доманицького: “Такі люде, люде з такою лагідною вдачею і спокійним характером, непридатні до життя. Тому воно так безошадно і нищить їх. Щоб устояти в тій дикій боротьбі, яка зветься життям, де кожний дбає, як би підчепити свого сусіда, – треба мати зовсім інші прикмети, иншу вдачу. Але серед бруду життя, що як слизьке болото обліплює людину, зустрічі з такими людьми, як Доманицький, помагають часом зберігати віру в те, що найцінніше на світі, – віра в людину” («Чистому серцем», с.56).

Залишається подякувати літературознавцю, професору із Черкас Володимирові Поліщуку, що зумів зібрати спадщину Василя Доманицького і повернути її українському читачеві. Сьогодні це теж чин, коли серед засилля випираючих в сучасному літпроцесі хворобливо-егоцентричних “я”, самотнім острівцем висвічується пам’ятник людині, яка не словами, а відданим серцем горіла для України.

Майже патосне завершення, але зважаючи на долю Василя Доманицького, лише скромна констатація, що Україна живе і житиме завдяки такому чесному горінню...

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.12.2011 р.

Рекомендовано до друку докт.філол.наук, професором Голодом Р.Б.

WORKER OF IDEA: RETURNING OF VASYL DOMANYTSKY (1877-1910)

Vasyl Domanytsky. From the scientific-creative inheritance: Articles, essays, reviews. In two books. Book first. – Chercasy: publisher of Yu. Chabanenco, 2010. – 440 s.; Vasyl Domanytsky. From the scientific-creative inheritance: Articles, reviews, reviews, bibliography. In two books. A book is second. – Chercasy: publisher of Yu. Chabanenco, 2010. – 410 s.; Clean by a heart. Memory by Vasyl Domanytsky. – Chercasy: publisher of Yu. Chabanenco, 2010. – 174 s.

M. Sevrasevych

Ivano-Frankivs'k Regional Union of Writers of Ukraine;

76000, Ivano-Frankivs'k, Shevchenko st., 95; ph. +380 (3422) 2-30-06

In a review the question is a few books devoted to the not popular figure in the Ukrainian culture to Vasyl Domanytsky (1877-1910).

Key words: *worker of the Ukrainian national revival, flashbacks, reviews, history-biography work.*